

CARTEA ROMÂNEASCĂ 100
CONSTANTIN ȚOIU

Căderea
în lume

CARTEA ROMÂNEASCĂ 100

Căderea în lume

CONSTANTIN
ȚOIU

Căderea în lume

Roman

Ediția a IV-a

Prefață, repere biobibliografice
și dosar de receptare critică de **Marius Miheț**

În postumitate. Dasein-ul autohton și alți demoni ai istoriei

Începutul și sfârșitul

După ce, în vara lui 2003, publicasem o cronică despre Constantin Țoiu în *Adevărul literar și artistic* (seria Cristian Tudor Popescu), domnul Gabriel Dimisianu i-a dat prozatorului de veste. Întâlnindu-mă apoi cu generosul critic al *României literare*, îmi relatase încântarea autorului. Totodată, mă îndemna să-l vizitez numaidecât și-mi înmâna datele de contact. Așa încât, în toamnă, după o conferință bucureșteană și stabilind telefonic cele necesare, am purces spre apartamentul scriitorului de pe Bulevardul Elisabeta. Un ardelean în Capitală semăna cu un copil pierdut în mulțime. Bucureștiul anilor 2000 n-avea nimic prietenos. În sfârșit, identificând Biserica Doamnei, ajung, gâfâind, dar fericit că picasem la timp, în fața apartamentului. Aici începe cea dintâi nedumerire. Pe ușa indicată se puteau citi, scrijelite pe o bandă metalică, arămie, următoarele: „Constantin Țoiu. Uniunea Scriitorilor din România. Casa memorială“. N-am apucat să bat, că ușa s-a deschis, lăsând la vedere un clarobscur la fel de neliniștitor ca inscripția testamentară. O voce din întuneric mă îndeamnă să poftesc. Și poftesc. Cu gențile și rucsacul pline de cărți, nu știam ce să las mai întâi deoparte. După fâstâceala mea alarmată, îl văd, în sfârșit. Ne strângem mâinile: eu, fără să observ bine chipul de dinainte, el, avantajat de bătaia luminii palide pe fața mea semi-răvășită. De fapt, în tot acest timp mă urmărise, analizând, măsurând, intuind cam de unde vin și ce exprimă chipul meu. Picasem, fără să vreau, în plasa unui vânător de personaje.

Carevasăzică, în întunericul acela aproximativ, deodată îmi dau seama că scriitorul mă așteptase cu muzică în surdină. Probabil Prokofiev sau Ceaikovski. Unul dintre ei, nu mai știu care, se auzea dintr-un gramofon cum nu mai văzusem. După alte momente la fel de stânjenitoare, ne-am așezat pe fotolii și am discutat preț de câteva ore. De la un punct, eu, cu ochii la ceas, căci aveam un tren de prins, el, din ce în ce mai epuizat. La vremea aceea nu știam că trecuse deja printr-un accident vascular cerebral. Aveam de gând să realizez și un interviu, dar tot ce-mi spunea, știam. Deruta mea creștea. Mai târziu aveam să-mi dau seama că toată primirea era una tactică, cumva un fel de selecție a curioșilor ce îndrăzneau să-l deranjeze. Accepta vizite, însă rareori trecea dincolo de histrionismul lui, nevindecat.

Ca să închei povestea primei mele întâlniri cu Constantin Țoiu, mai trebuie să vă spun finalul. Mâncasem deunăzi, chiar dincolo de răsfăț, însă scriitorul ținea morțiș că drumul până acasă e prea lung și trebuia să se asigure, protector, că nu-mi va fi foame. Și-mi oferă două mere și o pâine ce aducea cu prescura; cumpărate atent chiar de el, din piață – unde-i plăcea să înregistreze limbajul precupețelor. Înainte de-a ajunge la gară, mai aveam de luat câțiva colegi, numai că m-am rătăcit undeva în zona fostului Muzeu al Literaturii Române. Chiar acolo! Pe drumul perfect pustiu, așadar, doi vlăjgani mă interceptează și vor să mă jefuiască. Nu știu ce voce eroică din mine le transmite că n-am bani, dar am două mere și-o pâine; la care cei doi, contrariați, spun „Bogdaproste!“, iau merele, pâinea și... dispar. Șocat și convins că nu mă va crede nimeni, plec la întâlnirea cu prietenii și, de acolo, spre gară. A doua zi mă neliniștesc: dacă mă întreabă Țoiu cum au fost merindele, ce-i zic? Cum promisesese, mă sună și, înainte de orice altceva, mă întreabă, ați ghi-cit!, taman despre mere și pâine. Cum au fost? Ce să-i zic? Incapabil să mint, îi spun că ce s-a întâmplat pare oricum neverosimil și mai bine să trecem peste. Dar insistă. Și eu povestesc. La răstimpuri, scotea câte un „Extraordinar!“ și, amuzat teribil, promite o revenire.

Între timp, ca să închei prea-lunga introducere, apare la rubrica „Prepeleac“ din *România literară* un text în care eu și povestea mea adevărată devenim... personaj și ficțiune. Într-un volum din *Memorii* a reluat schița, cu alt titlu. În sfârșit, am avut privilegiul să devin, pe pielea mea,

martor la procesul lui de creație. Pe de altă parte, trecusem de zicala franțuzească la care ținea și în care, cu siguranță, se încredea: „Teme-te de prima impresie; este cea bună“. După ce-am ajuns personaj în lumea lui, am devenit prieteni. N-am reușit să-i spun, niciodată, „Costi“, cum cerea. Mi se părea prea intimidant și necuviincios. Cred că o singură dată i-am spus așa, după îndelungi insistențe, nu cu mult înainte să treacă la cele veșnice. Era ultima noastră întrevvedere. Care se desfășura în imobilul cochet al doamnei Doris Jurgea-Negrilești, când, în sfârșit, înregistrasem numai date noi – cu participarea văduvei celebrului aristocrat. Prietenă veche, ea îl corecta și adăuga, cu distincție, borne biografice esențiale. Ajuns acasă, am realizat că nu se salvase nimic pe reportofon... Așa a fost să fie.

Se-nțelege și de ce n-am reușit mult timp să scriu până la capăt fără părtinire. Odată cu privilegiul de-a îngriji ediția de față, am alcătuit în reperele biobibliografice un dosar de existență cu numeroase amănunte pe care, în alte condiții, nu le-aș fi notat. Cu atât mai puțin în timpul vieții scriitorului. Cum am procedat, de pildă, la ediția îngrijită din 2007.

Abia recitind *Căderea în lume* mi-am dat seama că primirea pe acorduri din Ceaikovski apăruse deja chiar în roman, atunci când protagonistul participă la cina familiei Negotei. Înscenarea era vitală pentru Constantin Țoiu. Și n-o făcea dintr-un preaplin vitalist, cât din preocuparea analitică, aproape chirurgicală, cu care îl măsura pe celălalt. El se hrănea cu oameni pentru a-și alimenta viitoarele cărți. Avea, ca un Stendhal filtrat prin Caragiale, știința superioară de-a socoti destinul în cutare sau examina promisiunile în te miri ce apariție neînsemnată. Nu-l uita niciodată pe Balzac și împrumutase de la francez observația specifică, indicând destinul în amănunte esențiale. Să precizăm repede că, întâi de toate, Balzac influențează prin tehnica de-a stăruii asupra personajelor, imprimând mișcarea în chiar observația caracterelor, mai mult decât în acțiunea propriu-zisă. Dinamismul caracterologic din *Căderea în lume* întrece reconstrucția istoriei, acțiunile rememorării ei.

De la Caragiale împrumută un procedeu ce se dovedește extrem de util în strategia prezentului narativ: anume, ce e important se întâmplă pe moment. Tehnica va fi folosită în *Căderea în lume* pentru a lărgi sau deforma aria semnificațiilor. Așadar, mișcare prin analiză și intrigă

spontană. Deasupra celor amintite, adevărul contra moralei va fi conflictul-vedetă al cărților lui Constantin Țoiu. Nu o dată, tehnicile narative trec în viață și invers. Cum se întâmplă adesea cu scriitorii ce ajung să trăiască cu totul în ficțiune, fără să-și dea seama. Sau invers, să depoziteze tot livrescul în viață, așteptând doar scânteia declanșatoare a scrișului propriu-zis.

Histrion elegant, cu privirea blând-sfredelitoare, Constantin Țoiu avea întotdeauna ceva ce ancora în celălalt. Cu autentică vocație, el cultiva prietenia ca pe bunul cel mai de preț. Uns de zei cu privilegiile tineretii întârziate, mai puțin bogăția, el a suferit apoi cât două vieți laolaltă. Senectutea lui n-avea darurile prețuite la care visase. Dar deținea, din nelămurite resorturi interioare, șansa începutului. Exulta neîntârziat, pentru a se prăbuși, din nou, în marginile melancoliei. Credea până la capăt în triumful vieții raționale și a căutat, probabil până în ultima clipă, accentele mici, insesizabile ochiului neexersat, care dau sens. Dar nu oricum, ci întotdeauna prin cuvânt. Adevăratul lui Dumnezeu.

Expert într-o formă de *acedia* personalizată, mima fuga de trecut numai că să plonjeze, cu alte interpelări, în propria existență. A iubit mult și trăia în artă cum alți scriitori trăiesc numai între confrați. Expedia arbitrarul, căutând ordinea rațiunii cu euforie totdeauna fragedă. Curiozitatea lui n-avea vârstă. Nici socotind inteligența cuiva, nici când înregistra prototipuri romanești. Lipsit de vanitate și tranșant în opinii, el nu cultiva niciodată puterea sau vreo formă de autoritate. Cu toate acestea, intolerant la tot ce se opunea, răsunător, rațiunii.

Acest profet decadent al rațiunii a fost mereu primejduit de ceea ce s-a temut mai mult: de sentimentele răsucite în tragic.

Toate romanele lui păstrează angajamentul individual pentru un tip de inadecvare. Din zone privilegiate astfel sunt generate dezbatere etice și intelectuale. Constantin Țoiu preia de la Paul Claudel – căruia îi rămâne fidel până la cea din urmă carte – definiția intelectualului, care nu poate fi altfel decât un inadaptat ce posedă ceva fără nicio întrebare aparentă. În proza lui Constantin Țoiu se mișcă asemenea indivizi superiori captivați de banalitatea realității celorlalți, dar care găsesc diamantul unei lucidități culturale, după care au râvnit dintotdeauna.

În ochii cititorului, prețioasa supra-conștiință pare a se pierde îndărătul realităților.

Pe de altă parte, pe scriitor îl fascinează, să-i zicem, *anecdotică neobișnuitului*. Setea lui pentru personaje inedite, care ies din normă, a rezistat până la ultimul roman. Capabil să surprindă expresia memorabilă și să o cioplească, dându-i vigoare psihologică și socială. Firește că, alături de cronicari, de cei doi Caragiale și, mai ales, de Arghezi, el caută expresivitatea extrasă din inedit, cu miez succulent. De aceea, chiar și în proza publicistică, toate proiectele au drept epicentru sintagma spumoasă, formulările cu tâlc din care alcătuiește adevărate constelații stilistice.

De la prima pagină, totul impresionează în *Căderea în lume*. Până și grija pactizării cu cititorul. Deși romanul impune discursuri sobre în jurul dialecticii, scriitorul simte nevoia detensionării lor. Recursul la virtuozități stilistice – descriptive, întâi de toate – relaxează atmosfera și imprimă un lirism neașteptat discursului. Constantin Țoiu trece cu naturalețe dintr-un registru în altul, iar talentul geometrizării se vede limpede în carnația textului.

În genere, proza lui Constantin Țoiu exprimă soluțiile inadecvării în scenarii cu potențial dialectic. Cumva în contra lui Descartes, pe care-l admira pătimaș. Filosoful francez opina, de pildă, că, cu cât ești mai interesat de trecut, cu atât rămâi un neștiutor al prezentului. Ei bine, Țoiu reușise și avea ambiția, deloc secretă, de-a face naveta ideală între trecut și prezent. Valorizările dintâi le câștigă din acest izbăvitor transfer al ideilor. Nici nu-și putea închipui altfel agora prezentului.

Dezbateri vechi și noi

Deși se afla de câțiva ani într-o funcție de conducere a Uniunii Scriitorilor, nu va fi scutit de dificultățile publicării. Nu doar Cenzura îi taie elanul, ci și adversari din rândurile scriitorilor. În 1987, când apare romanul, Constantin Țoiu era un scriitor respectat, fusese tradus și reeditările însumaseră tiraje considerabile. Cu toate acestea, romanul nu primește undă verde. La mijloc sunt mai mulți factori. În primul rând, Cenzura.

Chiar dacă amendarea bolșevismului avea deja istorie, puțini scriitorii se încumetau să facă și din derapajul legionar o temă literară. Așadar, o problemă sensibilă, iar Cenzura nu riscă alte seisme, precum cele celebre, ale lui Ivasiuc, Preda și ceilalți. Precaut, cum se poate deja intui, Țoiu nu lasă la vedere adevărata temă: problema *Dasein*-ului autohtonizat; ci îl îmbracă în labirinturi identitare, în încrucișări de memorii și, deasupra lor, așază probleme naratologice.

Blindat, cum s-ar zice, mizează pe relaxarea Cenzurii. Însă, așa cum subliniez și în notele biobibliografice, scriitorul refuzase în mai multe rânduri colaborarea cu Securitatea. Iar postul de lângă D.R. Popescu nu-i deschide uși, nici nu-i înlesnește trecerea. În plus, doi scriitorii se opun vehement publicării. Mai întâi, Paul Georgescu, care, fără îndoială, se regăsea în notele resentimentare ale vreunui protagonist (vezi fanatismul lui Leon Negotei). Au procedat asemănător în privința lui Paul Georgescu și Marin Preda, și Petru Dumitriu. Alături de Georgescu se opune, deși sunt adversari recunoscuți și nu-i leagă nimic în aparență, Eugen Barbu. Unul acuza promovarea legionarismului, altul – atacarea comunismului. Trist e că, dintre critici, destui au urmat calea reducționistă trasată chiar de cei implicați în această cascadă de umori. Din fericiire, probabil și exasperat de zarva inutilă a scriitorilor, Paul Niculescu-Mizil comandă tipărirea romanului, ignorând protestele celor doi.

Dintre comentatori, cel dintâi care sesizează pactul scriitorului cu Adevărul este Nicolae Steinhardt. Criticul, pe-atunci, admiră curajul lui Țoiu de-a privi dialectic, profund, în cauzele ce-au declanșat derapajele ideologice din România interbelică. El admiră, întâi de toate, examinarea laborioasă a istoriei, apoi felul cum unește, prin pretextele ideologice, Cuvântul de Idee – relație prin care trebuie citit corect romanul. Degeaba pune *Căderea în lume* alături de cărțile lui Cioran și Camus, pentru că, sedus numai de reducționismul ideologic al propriei lecturi, S. Damian pornește – și în postcomunism – un asalt devastator împotriva lui Țoiu, acuzând antisemitismul și atitudinea pro-legionară ale scriitorului. Steinhardt aprecia nepărtinirea autorului în privința unei perioade tratate superficial din istoria noastră: anii 1938-1941. Cu alte cuvinte, un subiect tabu. De care, mai ales după 1989, era mai precaut să te lipsești.

Capitolul 1

De când lumina zilei devenise pentru mine un prilej de neîntreruptă ofensă, o veșnică ironie citită în ochii tuturor, mă hotărâsem să circul numai noaptea. Băteam singur străzile pustii, treaz, odihnit, pătruns de importanța mea regăsită, posedând, în fine, un avantaj asupra puzderiei de cetățeni răutăcioși, adormiți. Multe ciudățenii mi se întâmplau sau îmi treceau prin minte și care ziua s-ar fi pierdut fără consecințe în larma energetică și cu scop a vieții. Aș fi putut să le zic nopțile, gândurile unui biet reparator de ochelari. O stratagemă. O mică stratagemă. Ținteam, desigur, mai sus.

Până când, în ambițiosul meu rond de noapte, îmi apăru, aș greși dacă aș spune înainte, în urmă, pe urmele mele, acest domn Negotei... Sunt indivizi pe care îi cunoști ca din întâmplare și despre care mai târziu, dintr-un motiv ori altul, zici „dracul mi l-a scos în drum“. Așa era și cu Negotei. Deși, ca să fiu drept, nimeni din câți inși cunoscusem întâmplător, și cunoscusem o groază, mai întâi ca reparator de ceasuri și de ochelari în Piața Sfântu-Gheorghe, mai apoi ca ajutor de arhivar la tribunalul doi, nu mă admirase ca dânsul și nu-mi dăduse atâtea semne de simpatie. Un noctambul și el, un trecător credincios al celor două căi paralele, *Dorobanți și Floreasca...*

Punem, totuși, prea repede și prea mult bază pe întâmplări. Leneși, ne aruncăm imediat în brațele lor... Cred că era pe la *Urgență*. Acolo făcuserăm noi cunoștință întâia oară în iarna lui '84, pe un viscol strașnic. Ne tot prezentam unul altuia, răcnind în crivăț, fără să ne auzim. Aplecându-se la înălțimea urechilor mele, cum faci când te adresezi unui copil, îl auzisem, în sfârșit, prin ninsoarea furioasă: *Ne-go-tei!* Un nume de la munte parcă, cetină și umbră de brazi. Mă înșelasem însă. Era din Țara Românească de jos a Moldovei. Nimeni nu mai știa de unde venea, se scuza, avea aerul că se scuza, și mai auzisem ceva prin rafalele vântului... mocani... oi... munți... și încă ceva ce se pierduse în viforită.

Apucaserăm să ne dăm după un colț mai ferit. Când îmi rostisem și eu numele meu de familie, se arătase foarte surprins.

„Vătășescu?” ... Păi nu eram cumva din neamul Vătășeștilor?... familia Vătășescu... de pe la gurile Siretului, cu o ramură aplecată dincolo și care avuseseră o moșie întinsă?... Nu eram rudă cu Vasile Vătășescu, Vasi, cum i se mai zicea, faimosul prefect de Covurlui, care prin 1932 îl întâmpinase pe proaspătul înscăunat Carol al doilea cu o mămăligă cât roata carului în loc de pâine și sare – luați, majestate, gustați, cu asta ne-am ținut, cu asta ne ținem! și regele gustase răsând, un rege nu se miră de nimic. Degeaba, că ăilalți tot îl destituiseră. Și care (tot Vasi), înainte de asta, câștigase la Paris la cursele de cai *Le pari mutuel*, când cu suma aceea enormă voise să cumpere o cafenea, cafeneaua *Soufflot* din Montmartre, căreia se gândea să-i schimbe firma și să-i spună *La dulcea Moldovă*, pe românește... Eram uimit. Tot ce spunea era adevărat. De unde aflase, cum de știa despre Vasi atâtea?... Simplu. Scriseră ziarele. Ziarele vremii. O săptămână o ținuseră lanț, și nu numai la cronică *Hipo*. Ce timpuri! Nu puteai să faci o năzdrăvănie, fără să te știe toți, numaidecât. Nu i-am ascuns, deși în primul moment fusesem gata să neg, că el era chiar tatăl meu. Mândru de el nu prea eram; dar faptul că un necunoscut, în toiul unei nopți de iarnă, își adusese aminte cu atâta ușurință de isprăvile lui îmi plăcuse. Mă și luptasem nițel în sinea mea să rezist acestei plăceri în care eu n-aveam niciun merit. Oricum, sângele, oricât s-ar otrăvi pe parcurs (și se otrăvise), apă nu se face... Mai trăia, deci?... Trăia și era sănătos?... Era; iar domnul Negotei dedusese cu precizie că, „în acest caz, înainta sigur spre nouăzeci”. Mă așteptam să întrebe, să aducă vorba și despre *celălalt* Vătășescu. Tot atât, dacă nu și mai vestit decât fostul prefect de Covurlui. Era cu neputință să nu fi știut sau auzit de el, și de el, de vreme ce cunoștea atâtea amănunte despre Vasi. Nu pomenise însă nimic, și îi apreciasem tactul, mai mult chiar, delicatețea... Oricare altul n-ar fi pierdut ocazia să se refere în primul rând la viața politică, scurtă, dar viață, a *celuilalt*, a cărui nu numai umbră mă urmărea. De atunci, din miezul iernii grele a lui 1984, se înfiripase între noi, între mine și domnul Negotei, o amicitie neașteptată. Noaptea, toți oamenii devin suspecti. Și totuși, noaptea, învăluindu-i în mister, îi și apropie, mai mult decât ziua.

Nu știu cum venise vorba... Ninge cu fulgi mari, grei, în rafale. Era ger, întuneric beznă. Înaintam gâfâind prin nămeți. Domnul Negotei se oprea des, inima. Nu prea era recomandat să se plimbe pe o vreme ca aia, i-o și spusese, prevenitor. El îmi mărturisise că, orice ar fi fost, îi plăcea iarna, iarna era anotimpul său preferat și că, cel mai mult, i-ar fi plăcut să moară așa, în viscol, la aer rece, curat, și dacă te mai învelea și zăpada... La început îl luam în serios. Pe urmă îmi dădusem seama că era un cabotin și-un răsfățat. Ah, da, îmi aduc aminte cum venise vorba... Discutam despre lipsurile iernii și despre bogăția de altădată, despre faptul că un om care a fost bogat suportă mai ușor sărăcia, „mai ales dacă i s-a luat deodată totul“; sau, și treptat, dar într-un timp mai redus și cu plan, „cum fusese încercat și bietul Iov“, spunea domnul Negotei; pe când ariviștii și, în general, parveniții fac din asta o veritabilă tragedie, văitându-se cu o lipsă de pudoare cu atât mai fățișă, cu cât averea strânsă o realizaseră pe mai puțin merit sau muncă, dacă nu pe căi necinstite, așa că să nu ne mai plângem, „domnule Vătășescu“, și înțelesesem că în tagma foștilor oameni bogați vâra și familia noastră, și adevărul chiar acesta era, nici lui Vasi nu-i păsa de scăpătarea lui, ba făcea haz de ea, luând-o ca pe o nouă experiență ce trebuia primită și trăită. Aici, avea dreptate domnul Negotei, când pomenea de Iov. Pe urmă iar vorbiserăm despre lipsuri văitându-ne, uitând de noblețea poziției noastre de mai înainte. El se oferise să-mi facă rost de cafea bună la un preț rezonabil. Declinasem politicos oferta. Nouă de cafea ne făcea rost madam Filionescu. Poate ceva unt? Niciunt, de altfel îl evitam – da, așa era, colesterolul, deși după unii medici... Cred că asta se întâmpla pe *Dorobanți*, cea mai curată arteră din București, mă refer la asfalt. Era un lucru căruia i-ar fi stat mai bine să fie spus vara, când, orișicât, ai la dispoziție zarzavaturile, fructele, verdețurile. Spusese în viforul acela:

„Domnule Negotei, la urma urmei, ce ne tot plângem noi atâta? Bogăția, dacă ne gândim bine, nu constă în acumularea de bunuri, ci în limitarea necesităților.“ Cam acestea fuseseră cuvintele. Sunt convins că datorită lor l-am cunoscut pe fratele său mai mic, Leo... Negotei exclamase: „cine a spus asta?!“ și, făcând o mișcare greșită, căzuse peste un troian de zăpadă. L-am ajutat să se ridice, l-am scuturat, așteptând

să-și regăsească respirația. Își revenise și, ținându-mă de braț, spusese vesel vorba aceea a lui, pe care atunci o auzii prima dată, *si tira avanti!*, să ne târâm înainte.

„Dar ce idee mare ați avut!”, repeta în culmea admirației, și că avea să i-o spună neapărat și lui Leo, fratele său mai mic, și-mi vorbise întâia oară despre el. Atât a trebuit. O frază. O minciună de fapt, pentru ca prietenia noastră să-și găsească un temei, și nici măcar nu știam cum arătam noi la lumina zilei, cum îi făceam față. Dacă aș fi fost cinstit, i-aș fi mărturisit că nu mie îmi aparțineau cuvintele acelea, ci Papei de la Roma. Polonezul împușcat de turcul șiret, care zicea că-i Cristos. El le spusese, auzisem la radio, era după una din călătoriile lui în țările nevoiașe, și ăstora ce să le zici? Când un polonez își pune ceva în cap... Vorba lui Churchill: *splendizi în revoltă și ruină*. Cum de-mi venise în minte ideea aceasta?! Domnul Negotei mă chestiona plin de admirație. Tăceam ca un hoț și-un trișor. Îl ascultam cu ochii în jos, de jenă că păcăleam un om atât de încrezător și care părea că începuse să se considere prietenul meu, ceea ce putea să fie o imprudență. Vasăzică mai eram și modest pe deasupra! trăsesse încheierea el, luptându-ne cu ninsoarea, înaintând prin noaptea arctică. O lumină pală cădea pe trotuarul înzăpezit. Bătea din vitrina unei florării în care ardea un bec de 25 de wați, cunoșteam. Niște glastre mari cu flori artificiale reușeau să iasă din bezna compactă a florăriei. Ne opriserăm în dreptul vitrinei. Priveam florile artificiale, durabile, sustrase oricărei deveniri. Ceva mai pustiu nu mai văzusem. Eu, care inventam, care construiam pustiu. Negotei tăcea, contemplând spațiul acela sărac luminat. L-am privit pe furiș. Fața sa plăcută de om de lume căpătase în lumina spectrală expresia unui răufăcător. Se gândea încordat la ceva; o crispare care îl urătea. Eram pregătit să-l aud făcând o remarcă tot pe chestia „necesităților limitate”, care îi stârnise atâta admirație. Picioarele îmi înghețaseră. Începusem să tropăi mărunț pe loc. Domnul Negotei se trezi parcă din absența aceea a lui care se prelungea; și când vorbi, o făcu pe un ton ceremonios, deși ce-mi propusese el se potrivea mai curând cu un ton destins, glumeț. Nu prea avea prieteni, îmi mărturisise, prieteni adevărați, instruiți, din aceia cu care te înțelegi din jumătăți de cuvinte, și-mi făcuse propunerea să ne împrietenim, să nu lăsăm întâlnirile noastre

la voia întâmplării; era o cădere sentimentală, o depresie de moment, cum li se întâmplă oamenilor bătrâni. Ce-ar fi fost să ne fi spus pe numele cel mic? și că să-l iert că avea îndrăzneala... că se insinua... că făcea abuz de o familiaritate care... Părea foarte încurcat. L-am scos imediat din încurcătură.

Vorbeam cu fețele îndreptate spre vitrina pustie, fără să o mai fi văzut de fapt. Cum să nu, cu plăcere! acceptasem pe loc cu falsa vioiciune pe care politețea o așterne peste clipele delicate. Am scos mănua, i-am întins mâna în lumina geamului înghețat la bază, și am spus, cu toată degajarea de care eram capabil, „mie îmi zice Babis!“. „Babis!“, a făcut el, și mirat, și vesel, „nici că se putea ceva mai nimerit!“. Nimerit, de ce? nu pricepusem; numele meu însă îl pusese deodată într-o stare de bună dispoziție. Dar surprinderea mea fusese și mai mare. Pe un domn atât de bine crescut și de manierat și care avea alura unui lord (culmea era, pe urmă aveam să aflu, că „lordul“ îi și ziceau copiii din cartier) să-l cheme Gheorghîță!... Începusem să râd. Gheorghîță! repetam, dar e un nume atât de simpatic! Domnul Negotei râdea și el satisfăcut. Avea un răs al lui când era mulțumit de ceva, băgasem de seamă în săptămânile următoare, râdea cu tot corpul, cutremurându-se, silindu-se să se stăpânească, stânjenit parcă de motivul ce-l făcea să râdă. „Nu-i așa că e un nume caraghios de simpatic?“, întreba căutându-mi privirile pe care încercam să le ascund. „Cunoști cântecul – făcea – paște calul lui Gheorghîță, priponit de-o garofiță...?“ „Cum să nu, cum să nu“, răspunsesem înveselit, „garofița s-a uscat, calul lui Gheorghe-a scăpat“. „Poftim... poftim! câtă gentilețe... câtă gingășie... domnule... adică dragă Babis, în ce limbă din lume și la care popor din lumea asta largă mai întâlnești așa ceva, vreau să zic un cal priponit de o garofiță, ah, prizonierul unei garofițe, ce rafinement de covor persan, dar ce zic eu perși, nici nu se compară, cuvântul rămâne cuvânt, covorul se uzează, ajunge, cu timpul, o cârpă bună să te ștergi cu ea pe picioare, dar verbul, dragă domnule Babis!... și, auzi dumneata, acest cal scapă din dulcele său prizonierat nu prin forță, nu prin cine știe ce violență bestială, ci abia când garofița consimte, uscându-se... nu? garofița se usucă, cedează, vasăzică, renunță la delicata ei tiranie și animalul se

eliberează, și nu se știe dacă nu cu regret, dar asta e părerea mea personală...“ Am mirosit imediat pe folcloristul, amator sau profesionist. Nu cumva... – și-l întrebasem dacă nu era de specialitate. Era, recunoscuse, scrisese câteva cărți, și mai adăugase că avea o adevărată pasiune pentru filatelie. Schimbaserăm între noi adresele și numerele de telefon și ne reluaserăm mersul prin viscolul dușmănos spre blocul „Perla“. De obicei, de aici o coteam la stânga, pe *Hatmanul Arbore*, pe urmă iar la stânga, pe *Floreasca*. Erau nopți când, mergând pe *Floreasca*, o luam tot la stânga pe *Bunătatea samariteană*, după ce treceam de *Axinte Uricariu*, iar din *Bunătatea samariteană* ori o coteam din nou la stânga pe strada *Popasului*, ori o făceam la dreapta pe *Cronicarilor*, de unde, pătrunzând în *Radu Popescu*, ajungeam la acel semn de circulație rar, o bară roșie culcată peste una albă verticală indicând terminusul, înfundătura, *Dead end*, arătase semnul prima dată domnul Negotei, ajungând în dreptul acelei indicații internaționale căreia englezii îi spun „sfârșit mort“ – anglo-saxonii ăștia – spusese el –, când numesc un lucru, îl sapă parcă-n piatră, nu’ș cum dracu’, și zic moarte cum zicem noi viață. *Dead end!* Așa era. Chit că în cazul nostru punctul terminus, înfundătura, nu era fără ieșire, vorba unuia din tramvaiul 26: o gaură în București pe unde să te streкори găsești orișicând; fiindcă imediat urma *Pitaru Evanghele*, un maș de uliță îngust, pietruit cu bolovani de râu, încât ulița părea verile un râu uscat, sau care refuzase într-o zi să mai curgă din cine știe ce motive; și pe unde se putea strecura, totuși, o mașină, și cu niște căsuțe ferite, scăpate de la demolări, iertate, ori amânate doar, niște mici forturi de lemn, cărămidă țigănească, uluci vechi, dese, înalte, peste care vedeai doar acoperișurile de carton gudronat; pe la unele, câini răi, purcei guițând nevăzuți, cocoși care între timp dispăruseră; neschimbat, sau veșnic, sau poate că doar de neînvinș rămânând zuruțul zarurilor, interminabilele partide ale jucătorilor de table, nevăzuți și ei, dar prezenți îndărătul gardurilor și porților de lagăr sau de redute, cu norocul ori ghinionul lor; un loc al slujbașilor, meseriașilor mărunți, cizmari mai ales pe vremuri, cum zisese însuși Negotei, și pe care de la 1848 încoace nu mai contase nicio revoluție. Și ulița aceasta pierdută, uitată și anacronică, avea îndrăzneala să dea, să se verse (ca presupusul râu) direct în *Calea Dorobanților*, cea mai modernă și mai curată arteră

din București. Erau și nopți când Negotei mă conducea în sus pe *Floreasca*, lăsând în stânga strada *Vârful cu dor*, după care, traversând și luând-o înaintea pe trotuarul celălalt, ajungeam colț cu strada *Aviator Ion Munteșescu* doborât, căzut la datorie în primul război mondial. Aici ne despărțeam. La ce număr locuiți? întrebuse întâia oară el, aflând că stăteam pe *Munteșescu* – pretindea că avea pe acolo o cunoștință. La 86, am mințit. „La 86!“, se mirase. „Imposibil! nu are atâtea numere“. Tăcusem. Arma mea favorită a fost totdeauna minciuna. Și eram în drept, aș spune chiar în legitimă apărare s-o folosesc. Întâi, la început de tot, în copilărie, nu știam că nimeni nu bănuiește ce gândesc... Credeam că un gând și nerostit se ghicește imediat și că oamenii se înțeleg și astfel, fără să-și vorbească. Ceva mai târziu, când mi-am dat seama că aveam miraculosul avantaj de a gândi un lucru și nimeni, dar absolut nimeni, de a nu ghici sau afla care anume, și că, prin urmare, tot ce se întâmpla între mine și ceilalți nu era decât un joc, oferit în dar, cum primeau copiii de sărbători atâtea, viața începuse, în fine, să capete un înțeles. Deci o luptă, dar cu piedici, capcane întinse și zâmbind ca să ascunzi mai bine lovitura. Ah, și libertatea gândirii! Să nu-i treacă nimă-nui prin cap ce crezi și ce gândești... Partea asta mă interesa, libertatea ca mască, puterea de a-ți închipui orice și de-a nu te da de gol nimeni, nici Dumnezeu, din moment ce jocul el îl crease... Dacă ce gândeam îmi aparținea în exclusivitate, de ce nu aș fi făcut un pas înainte și să nu fi inventat ceva care nu exista, dar care, în mod inteligent născocit, înjghebat, ar fi luat înfățișarea a ceea ce, toți, mințindu-se unii pe alții, numesc adevăr – fecioara din templu pe care nimeni n-o posedă, dar la care toți stricații se referă. Domnul Negotei, fie că mirosise, fie că o nimerise, adăugase în glumă – după ce spusese „86? Imposibil!“ – referitor la strada *Munteșescu* – „aveți grijă, băgați bine de seamă nu care cumva să locuiți, așa, într-un basm, într-o ficțiune, ha-ha-ha, ca Leo, ca și Leo, trebuie să i-o spun, am să i-o spun și lui Leo. Și după aceea, râzând mereu bine dispus, pe când ne strângeam mâna, fără să ne scoatem mânușile, a lui cu un deget doar, o mânușă de lână împletită, și tropăind pe loc, se lăsa gerul, gerul dinspre ora trei, cel mai al naibii – „interesant ar fi ca și noi doi să nu fim decât o invenție, ho-ho-ho! a acestei ierni cumplite, domnule Babis, o poveste de iarnă frumoasă,

artele, imaginația, utopiile iubesc iarna... „*L'Hiver, saison de l'art serein, l'hiver lucide!*...” Am gândit pe loc, așa, de probă, să văd dacă arma, arma mea minunată funcționează: „ești o hahaleră bătrână și caraghioasă!” și am așteptat efectul. Nu se cunoștea. Celălalt mă privea în modul cel mai jovial. Dovadă că habar nu avea...

Negotei dispăruse în jos pe *Floreasca*. „Vorbim la telefon“, striga de departe, rotind o mână în dreptul urechii, în ninsoarea deasă. Numai de nu ar fi avut un atac de inimă, s-o fi mierlit singur în zăpadă și neajutorat... Am zis „dracul să-l ia“ cum aș fi zis „doamne ferește“. Inteligența mea lucra din plin, fără moleșelile care te pierd. Și mila, la urma urmei, e și ea tot o chestiune de reciprocitate. De frig și de euforia zorilor am început să alerg prin neaua neumblată. La un moment dat, m-am făcut că mă împiedic și m-am lăsat să cad în zăpada moale, primitoare, cum cad bețivii luptându-se pe drumul spre casă. Câtva timp rămăsei cu obrazii înfundați în omătul curat. O plăcere de vis mă năpădise, de somn ciupit în gara Piatra-Olt... Din tot ce venea din cer, și veniseră multe, îngeri, draci, Dumnezeu, Moartea și atâtea plâsmuiri, zăpada mi se părea cadoul cel mai puțin meritat. Așa și mori, poate, crezând că-i tragi o mică, o foarte mică soileală... M-am ridicat, supraîncălzit, și am luat-o încet spre casă. Stăteam chiar la numărul 86?... Să fi avut dreptate domnul Negotei: „86? Imposibil!“ Tot ce se poate să fi locuit într-un basm. Negotei poate că nici nu greșise... În orice caz, mai mult decât numărul conta dacă acolo aveam să dau ori nu de robul meu, de cauza nefericirii mele și care zicea *averea mea este trecutul* (trecutul din care trăiam eu), și că de trecut sau de această avere nu te expropriază nimeni, decât teribila uitare... Astfel începuse, contra uitării, încălcita lui mărturie și rolul meu de fiu renăscându-și tatăl. Numai cei ce au fost cu adevărat bogați știu să găsească și în sărăcie un câștig, poate speranța de a supraviețui prin atâtea pilde și povești, încredințate mizerabilei posterități.

În noaptea cealaltă însă, cotind-o la stânga, pe *Bunăitatea samariteană*, cum mergeam pe *Floreasca*, domnul Negotei tot întorcea pe o parte și pe alta, ca pe o stofă scumpă, ce-i spusese eu despre adevărata bogăție, furând cu nerușinare ideea Papei, deși zăpada abundentă, precum

și anevoiosul mers prin ninsoarea deasă, ar fi trebuit să-l fi făcut s-o uite... „Vasăzică, o bogăție care să reiasă din limitarea nevoilor, a necesităților, în care bogat să devii cu cât te afunzi mai mult în sărăcie...” Ah, ce ochi avea să mai facă Leo, când i-ar fi spus-o, lui, care toată viața luptase pentru eliberarea omului de orice fel de servituți, începând cu sărăcia! Dacă nu i-o și spusese, între timp. Lui Leo îi spunea tot. Chiar mă cuprinsese un fel de neliniște: să știi că în spatele tău stă unul, pe care nu-l cunoști, și căruia i se raportează zilnic totul... Bine, făcea Negotei, dar era o idee de milioane! Cum naiba atâtea și atâtea documente n-o dibuieră și n-o puseseră la loc de frunte, mai ales pe criza asta mondială, când toată lumea dădea din colț în colț... Păi dacă, limitând necesitățile, devenim bogați, ce mai la deal, la vale, poftim calea înavușirii mult visate! Să-i lăsăm pe gestionari și pe toți responsabili materialişti să acumuleze și să crape, de ficat, de stomac, să se înfunde în mlaștina consumului!... Formidabil, domnule Babis, scuză-mă, nu-i un compliment stupid, dar ai geniu, geniu! nu-ți dai seama ce porumbel ți-a ieșit din gură, porumbelul lui Noe nici nu se compară, și îmi făcuse o reverență cu o grație și cu o ușurință, pe viscolul acela, care mă uimise. Niciodată nu-l auzisem vorbind cu atâta exaltare. Într-adevăr, polonezul o nimerise. Numai unui polonez poate să-i treacă prin cap una ca asta. Dacă ideea nu i-o suflase cumva chițibușarul de Ratzinger sau abilul Cassaroli. Mă gândeam că tot religia știe cum trebuie să te adresezi săracilor și că „acești catolici“ sunt capabili să fie mai radicali în cuvinte decât toți radicalii din lume... Dar ce tot îi dădeam eu zor cu Vaticanul? Moțul meu din Abrud îi întrecea pe toți. I-am povestit lui Negotei ce-mi povestise și mie la rândul său un fost activist din Teleorman care ajunsese gazetar în Abrud – nu-mi plăceau teleormănenii, mărturisisem, Negotei încercase să afle de ce, trecusem însă peste, lui în schimb nu-i plăceau prahovenii – dar acela era un tip deștept și cu haz. Intrase în atelier să cumpere o pereche de ochelari de soare, un coleg se repezise până în „Piața Unirii“ și se întorsese vesel cu un kil de brânză de oaie, iar fostul activist, stând cu noi la taifas, ne relatase cu multe amănunte întâmplarea. Se nimerise să fie de față la tocmeală când responsabilul cantinei orășenești din Abrud voise să-i cumpere moțului cele șaptezeci de putini cu brânză abia coborâtă din munte. Pe

responsabil nu-l interesa brânza, pe vremea aia găseai repede brânză, așa că cineva de azi și noi, câți eram în atelier, ne miraserăm auzind că moțul cerea pe o puțină de brânză șazeci de lei. Responsabilul, pe care nu-l interesa marfa propriu-zisă, ci puținile, voia să pună în ele varză pentru cantină, în anul acela se făcuse foarte multă varză, fusese un an în care tot ce creștea se silea să devină și reușea să se transforme în varză, să fie varză, fusese un an al verzei, „un an varză, dacă vreți“, așa spunea fostul activist..

„Într-adevăr, aprobase Negotei, era un om deștept și cu haz, cum ați zis, dacă acestea sunt propriile lui vorbe, am întâlnit și eu în provincie oameni foarte inteligenți...” Și responsabilul îi spune moțului „mi le vinzi pe toate șazeci puținile“. Dar moțul nu vrea să le vândă pe toate, se lasă greu, iar responsabilul crede că e un șmecher, un speculant, și zice: „uite, îți dau șazeci de lei pe puțină“; moțul refuză, „nu vând, zice, toate puținile“ – „îți dau optzeci pe puțină!“ – „degeaba“, repetă moțul încăpățânat; „bine, omule, se enervează responsabilul cantinei, doar n-oi vrea o sută de lei pe puțină, sau ai arvunit ceva din ele?“ – „nu, zice moțul, n-am arvunit, dar nici de vândut pe toate nu le vând, îți vând zece, hai, douăzeci cu șazeci de lei puțină, spune omul din Apuseni, pe toate, nu“; „păi de ce să nu le vinzi, scapi de ele, fir'ar ele ale naibii de puținii, și-ți dau și un preț bun“. „Și calul?“ face moțul. „Ei, ce-i cu calul?“ „Ce mai duc cu el?“ „Ce să mai duci, de ce să mai duci, dacă zic că ți le cumpăr eu pe toate“. „Păi, se scarpină-n cap moțul, az' iarnă îmi pusăi în gând cu muierea să merg la șăs.“ Și atunci gazetarul pretindea că intervenise în această tocmeală anapoda, unică, spunea el, în comerțul mondial, de la fenicienii încoace, și îi zisese lui Costel, responsabilul cantinei, cu care era prieten, „lasă-l, Costele, tu nu vezi, mă, că el vrea mai întâi să umble, să vază lumea, cu calul lui, să voiajeze, mă, ce-i pasă lui de brânză și de puținile în care tu vrei să pui varză, fi-ți-ar varza să-ți fie, o să-mpuți lumea cu ea; tu nu vezi, mă, că negustoria la el e așa, un...“ și zisese ce. „Ce?“ , a întrebat curios domnul Negotei, întors cu capul într-o parte să biruie ninsoarea. Stați să vedeți, am spus – acum, fie că ne-o zisese doar nouă, atunci, în atelier, ca unor orășeni... și cred că ăsta era adevărul, sigur, bineînțeles, doar nu era să i-o spună unui șef de cantină a cărui înțelegere se oprește la

cartof, ceapă, usturoi, sare, carne, ulei, făină și celelalte... Fapt e că gazetarul ne spusese nouă, atunci: *nu vezi că la el asta e un ritual?!* Negotei se oprise în ninsoare, uitându-se la mine, nins, mai nins și mai alb decât orice moșneag din povești. Stătea și mă privea tulburat, vrând să spună ceva și nimerind vorbele, și punându-ne iar în mișcare, adăugasem că și dacă fostul activist i-ar fi spus asta în realitate lui Costel, era clar că acesta n-ar fi priceput, cum să nu vinzi ceva, la iuțeală, și pe un preț bun? trebuie să fii un tâmpit; da, zicea gazetarul, dar uite de unde veneau toate mizeriile și războaiele, și contradicțiile și revoluțiile și toate crizele lumii, de la cele din peșteri până la bursa din New York, de la faptul că acest Costel nu putea să înțeleagă punctul de vedere al moșului, pe care spectacolul lumii îl interesa mai mult decât câștigul propriu-zis și că dacă toți am pune mai sus ce punea moșul... Ce? se întreba gazetarul. Ceva minunat, în orice caz, rupt din călătoarele scânteii ale focului ceresc; ceea ce ne farmecă și ne face să fim mândri de noi sau care, vrând să cunoaștem, ne miră, ne atrage, ne așază altfel printre ceilalți, dar chiar și simpla vedere a lumii, bucuria unei ieșiri în lume îndelung pregătită... „Și calul?!“, exclamase domnul Negotei. Asta era. Așadar, înțelesese. Comica, naiva, profunda întrebare a celui din Apuseni... „Frumoasă poveste, și-ați povestit-o frumos“, mă lăudase el iarăși în timp ce o luam la stânga pe *Hatmanul Arbore...* „Le puneți pe hârtie... întâmplările, ideile acestea? Sau doar vă place să le povestiți?“... Domnul Negotei mă chestiona cu delicatețe, dar vizibil intrigat. Fiindcă trebuia să știu, dacă nu știam cumva, întâmplările și ideile grozave pe care le arunci în dreapta și-n stânga între amici, ca să-i amuzi, e una, și alta, cu totul alta, când le scrii. Diferența, după el, era că niște idei sau întâmplări legate între ele pe hârtie îți dădeau asupra lor o putere pe care poate că nici nu aveai cum s-o cunoști pe deplin, în toate urmările ei, nemaivorbind de faptul că acele legături nu existau în stare pură în realitate, cum nu există nici diamantele, decât bine tăiate și șlefuite, trecute prin atelier. — Sau scrii?... Nu cumva scrii?“ , mă tutuise deodată, glumeț, cu o amenințare glumeață, oprindu-se din nou în ninsoarea bogată. N-am zis nici da, nici nu. „Ah, autorule, autorule!“ , îmi făcu el cu degetul, „nu m-aș mira să aflu azi-mâine că noaptea eu mă plimb cu un autor!“...

Sincer fiind, cum spun toți mincinoșii, bănuiala aceasta a lui mă măgulise cel mai mult. Era ce-mi doream și ce-mi lipsea: o glorie care, în sfârșit, să mă înalțe în ochii celorlalți; o revanșă contra naturii ingrate. Băteam, ce-i drept, la mașină memoriile tatălui meu, care-mi era ca un rob. Totuși, nimic nu-i mai jalnic decât un stăpân depinzând de un sclav, în totul. Până una-alta, mă aflu în situația unui copist care mai mult se bagă în textul altuia decât îl copiază sau îl transcrie fidel; unul despre care specialiștii mai târziu, peste sute de ani, spun nu se poate să fi scris cutare astfel, asta a pus-o de la el copistul, un încrezut și un neobrăzat care nu-și cunoștea lungul nasului... Pe *Hatmanul Arbore* ninsese ceva mai liniștit, strada fiind adăpostită. La capăt, în sensul opus, pe *Floreasca*, fulgii se zăpăceau deodată, semn că în partea aceea bătea vântul, și, se vedea bine, măcar la *Urgență* era lumină, neonul rece, nepăsător, ardea din plin, mărind întunericeala din jur, sporind bezna ca o confuzie fixă, orbitoare. Dar ce plăcere îmi făcuse acest Negotei, acest folclorist exaltat; acest răcoros Gheorghiță răspândind mireasma cetinii carpatice, convins că are în față, asta mă dăduse gata, pe unul din otrăviții cărora în loc de sânge, în vine, le curge cerneală...

Aș fi putut să nu-l întâlnesc. El să umble în veci pe *Dorobanți*, și eu pe *Floreasca*. Să nu ne intersectăm niciodată. Să nu-l fi cunoscut nici pe Leo. Povestea, în acest caz, să fi mers într-un singur sens. Sărac, mult mai sărac. Întorcând binoclul, mă uitam acum invers prin el... Cum mă văzuse Negotei, înainte de a ști, de a bănuși, măcar, că mă zărise... Pe la unu noaptea, ieșisem să fac raita mea nocturnă. Bătusem la mașină povestea fostului prefect de Covurlui, când el fusese vânzător de sirop la un chioșc de răcoritoare de pe *Berzei*. Coboram pe *Floreasca* spre *Ștefan cel Mare*, în care nu intram niciodată nici noaptea, totul fiind acolo deodată prea mare și prea vast, o arteră de fier parcă, prea zgomotoasă și când se întâmpla să fie pustie. Aveam de gând să cotesc de astă dată la dreapta, pe *Hatmanul Arbore*, să ies în *Dorobanți*, și de acolo, făcând iarăși la dreapta, să intru în perimetrul meu modest, liniștitor și în care mă simțeam cel mai în siguranță. Dar, de frig, și fiindcă ninsoarea se întetea, o luasem îndărăt spre *Dinamo*. În minte încă mai rumegam marea afacere a concesionarului care vindea înghețată pe băț și biscuiți „Eugenia“, când câștigase o sută de mii de lei, domnul Gafencu, ca să

vezi, spunea Vasi, nicio legătură cu fostul ministru de Externe, și el, care era subalternul lui, umplea paharele cu sifon peste stratul de sirop, de regulă, de vișine, douăzeci și cinci de grame, dar nu erau nici cincisprezece, și la câteva sute de inși, sau mii, pe caniculă... Femeia care intrase cu copilul mic în brațe, o țărăncă scundă, grasă, să bea un sirop, șefu-i zice muierii ia dă dumneata copilu' nițel lu' domnu', adică lui, lui Vasi, femeia îi întinde copilul crezând că așa se face la oraș, când bei sirop, lași copilul zălog, șeful o trage înăuntru în debaraua lui plină cu lăzi de biscuiți „Eugenia“, iar Vasi dicta: *și-a pus laba pe ea și-a tras-o năuntru*, nu știu de ce îi plăcea lui scena asta din viața lui de moșier decăzut, pe care mă obliga cu stăruință s-o ascult, s-o consemnez ca pe un fapt istoric important pentru el, și că după aceea femeia apăruse buimăcită în prag, roșie la față, ciufulită, iar șeful îi zisese subalternului care legăna copilul în brațe, era un copil frumos, ager, numai ochi, ai fi zis „gata născut“ în debaraua cu biscuiți... îi zisese „dă-i, te rog, femeii copilull!“ Vorbise ca-n Biblie. Viață și comică, și infamă. Înțelesesem că lui Vasi, acum, la adânci bătrâneți, aducându-și aminte de pruncul pe care-l ținuse în brațe, îi părea rău că păcătuisese, complice fiind la acel sordid codoșlăc. Îi dădusem șansa aceasta, mergând pe *Dorobanți*, prin ninsoarea teribilă, dar curată.